

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОСУДДЯ

Олександр Ободовський

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету “Одеська юридична академія”
(Одеса, Україна)
obodovsky.o@gmail.com

УДК 347.962.23 (477)

ПРО ПРОЦЕДУРУ ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ СУДДІ
АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ

Анотація. Сьогодні багато посад суддів апеляційних судів в Україні незаповнені, що є великою проблемою. Така ситуація стала наслідком кількох причин. Одна з них обумовлена самою процедурою призначення на посаду судді апеляційного суду, передбаченою чинним законодавством. Але практична реалізація і цієї процедури вже кілька років зупинена. Тому для якнайшвидшого вирішення проблеми, що склалася, пропонуються й інші процедури.

Мета статті – визначити оптимальну модель процедури призначення на посаду судді апеляційного суду та сформулювати практичні рекомендації.

Крім моделі, передбаченої чинним законодавством, були розроблені принаймні ще дві моделі процедури призначення на посаду судді апеляційного суду. Перша з них передбачає, що на посаду судді апеляційного суду призначатиметься та особа, яка підтвердила здатність здійснювати правосуддя на посаді судді Верховного Суду. Схожа процедура запропонована і для заповнення вакантної посади судді місцевого суду.

Призначення суддею апеляційного суду особи, яка підтвердила здатність здійснювати правосуддя на посаді судді Верховного Суду, не позбавлене низки недоліків. До них можна віднести: підміну вимог до судді апеляційного суду тими вимогами, які ставляться до судді Верховного Суду, можливу втрату актуальності відомостями про осіб, які претендують на призначення на посаду судді апеляційного суду, консервація судової системи у тому вигляді, який вона мала кілька (або й багато) років тому, подальше ускладнення доступу до професії судді для кандидатів, які раніше не брали участі у конкурсних процедурах.

Мета другої зі згаданих вище моделей – тимчасове заповнення вакантної посади судді апеляційного суду суддею іншого суду. Ця процедура теж не позбавлена недоліків: кількість суддів в інших судах не безмежна, крім того, існує ризик створити або поглибити кадрову кризу у тому суді, суддя якого буде відряджений до апеляційного суду, та інші недоліки.

Тимчасовим заходом, спрямованим на вирішення кадрової кризи в апеляційних судах, могло б стати більш широке впровадження одноособового перегляду справи в апеляційному порядку (з визначенням категорій справ, які переглядаються у колегіальному складі суду).

Вирішити проблему нестачі кадрів в апеляційних судах міг би конкурс на посаду судді апеляційного суду, оголошений у 2019 р. Однак цей конкурс зможе вирішити проблему тільки частково. Крім того, сама процедура, за якою проводитиметься конкурс, сьогодні вже не сприймається як найкраща з можливих. Процедура мала б бути іншою: добір доцільніше проводити не окремо в кожному апеляційний суд, а в апеляційні суди певної спеціалізації, за результатами добору зараховувати кандидатів до резерву на зайняття вакантної посади судді апеляційного суду, а потім серед кандидатів, зарахованих до резерву, оголошувати конкурс на вакантну посаду судді того чи іншого апеляційного суду.

Ключові слова: кадровий дефіцит; призначення на посаду судді; кандидат на посаду судді; апеляційний суд; Верховний Суд; місцевий суд; доступ до професії судді.

Великий дефіцит кадрів у судах, який зараз спостерігається в Україні, чи не найбільше вразив апеляційні суди. Так, за інформацією секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККС України), в апеляційних судах станом на 31 грудня 2021 р. кількість осіб, призначених (обраних) на посаду судді, становила 830 (лише 58 % від граничної кількості посад суддів)¹. Ця ситуація не залишилася непоміченою у фаховій сфері. Наприклад, у виступі на засіданні Ради суддів України Голова Верховного Суду В. Князев зазначив:

Величезною проблемою (із тих, які існують у судовій системі. – О. О.) – всі ми це знаємо – є відсутність кадрів у судовій системі. Це стосується судів першої, дуже стосується судів апеляційної інстанції (*просто жаж, що у деяких судах коїться*) (курсив наш. – О. О.)².

Звичайно, значний кадровий дефіцит утворився протягом не одного дня і навіть не одного року. Одна з причин кадрового дефіциту полягає, можливо, у самій процедурі призначення на посаду судді апеляційного суду. Новий порядок – спеціальна процедура – призначення на посаду судді апеляційного суду був запроваджений ще Законом України “Про забезпечення права на справедливий суд”³. Цим Законом у новій редакції викладався Закон України “Про судоустрій і статус суддів” 2010 р.⁴,

¹ Стосовно звіту Вищої кваліфікаційної комісії суддів України за 2021 рік (17.01.2022) <<https://vkksu.gov.ua/news/stosovno-zvitu-vyshchoyi-kvalifikatsiynoyi-komisiyi-suddiv-ukrayiny-za-2021-rik>> (дата звернення: 12.04.2022).

² Виступ Голови Верховного Суду В. Князева на засіданні Ради суддів України, яке відбулося 13 грудня 2021 р. YouTube канал Ради суддів України <<https://www.youtube.com/watch?v=TmvGDwP7xvY>> (дата звернення: 12.04.2022), хронометраж: 1:29–1:42.

³ Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>> (дата звернення: 12.04.2022).

⁴ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text>> (дата звернення: 12.04.2022).

у якому відтепер встановлювалося: ‘Суддею апеляційного суду може бути суддя, який за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердив здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді <...>’ (курсив наш. – О. О.) (ч. 4 ст. 26) і

Вища кваліфікаційна комісія суддів України *проводить конкурс* на зайняття вакантних посад суддів на підставі рейтингу кандидатів за результатами кваліфікаційного іспиту <...> (для місцевих судів) або *кваліфікаційного оцінювання (для інших судів)* (курсив наш. – О. О.) (абзац перший ч. 4 ст. 73).

Нова процедура була сприйнята і Законом України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.⁵ (ст. 81), однак ще жодного разу не застосовувалася. Водночас ВККС України близько *трьох років тому* (9 серпня 2019 р.) оголосила конкурс на зайняття вакантних посад суддів в апеляційних судах⁶, проте в межах цього конкурсу вдалося встигнути *тільки прийняти документи від кандидатів*.

Таким чином, поки що немає конкретних досягнень на шляху заповнення вакантних посад суддів апеляційних судів. Значить, це питання все ще зберігає свою первісну гостроту й актуальність: як для держави, відповідні органи якої будуть задіяні у заповненні вакантних посад суддів апеляційних судів, так і для людей, одні з яких є (можуть бути) кандидатами на посаду судді апеляційного суду, а інші є стороною у справі, яка вправі розраховувати і на розумні строки розгляду справи (апеляційним) судом, і на забезпечення права на апеляційний перегляд справи (пункти 7 і 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України)⁷, що можливо лише за умови належного кадрового забезпечення судів, зокрема, апеляційних.

Мета дослідження – визначити оптимальну модель процедури призначення на посаду судді апеляційного суду та сформулювати практичні рекомендації.

Передбачений у Законі України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. порядок заповнення вакантних посад суддів апеляційних судів – це порядок актуальний (у тому розумінні, що він закріплений у чинному законодавстві). Водночас значний дефіцит кадрів в апеляційних судах зумовив пошук також інших моделей заповнення (тимчасового заповнення) вакантних посад суддів цих судів. Розроблені моделі знайшли відображення у проєктах принаймні двох законів України: у проєкті Закону

⁵ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589>> (дата звернення: 12.04.2022).

⁶ Оголошено конкурс на зайняття вакантних посад суддів апеляційних судів (9 серпня 2019 р.) <<https://www.vkksu.gov.ua/news/ogolosheno-konkurs-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-apelyaciynyh-sudiv>> (дата звернення: 12.04.2022).

⁷ Конституція України: Закону України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 12.04.2022).

України “Про внесення змін до Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою”⁸ (далі – Проект № 3691) і в проекті Закону України “Про внесення змін до Розділу XII ‘Прикінцеві та перехідні положення’ Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ щодо відрядження суддів з метою забезпечення здійснення правосуддя та усунення загрози припинення роботи апеляційних судів”⁹ (далі – Проект № 6049). Нині Проект № 3691 знято з розгляду. Незважаючи на це, аналіз Проекту є виправданим, оскільки дозволить з’ясувати його сильні (слабкі) сторони і врахувати зроблені висновки при вдосконаленні процедури призначення на посаду судді апеляційного суду.

Проектом № 3691 пропонувалося Закон України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. доповнити новою ст. 811, у ч. 2 якої встановити, що

спеціальною (скороченою) процедурою призначення на посаду судді апеляційного суду <...> вважається процедура призначення на посаду судді <...> апеляційного суду особи, яка відповідає одній із вимог, визначених частиною першою статті 28 цього Закону та за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя на посаді судді касаційного суду в складі Верховного Суду за відповідною спеціалізацією (курсив наш. – О. О.)¹⁰.

Ця норма, по суті, дублювалася у ч. 4 пропонованої нової ст. 811 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.

Таким чином, добирати суддів в апеляційні суди пропонувалося з числа кандидатів на посади суддів касаційних судів, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя у відповідному касаційному суді. З цього виводу в пояснювальній записці до Проекту № 3691 зазначається:

<...> в межах конкурсів, оголошених Вищою кваліфікаційною комісією суддів України 07 листопада 2016 року та 02 серпня 2018 року на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посадах суддів касаційних судів у складі Верхов-

⁸ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою: проект Закону України реєстр. № 3691 від 18 червня 2020 р. <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/149543>> (дата звернення: 12.04.2022).

⁹ Про внесення змін до Розділу XII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо відрядження суддів з метою забезпечення здійснення правосуддя та усунення загрози припинення роботи апеляційних судів: проект Закону України реєстр. № 6049 від 14 вересня 2021 р. <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/918648>> (дата звернення: 12.04.2022).

¹⁰ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою (н 8) 1.

ного Суду – 499 кандидатів, з яких Президентом України на посаду суддів Верховного Суду призначено – 193 кандидата¹¹.

Звичайно, логіка пропозиції про те, щоб на посаду судді апеляційного суду призначати особу, яка підтвердила здатність здійснювати правосуддя у суді касаційної інстанції, полягала у тому, що якщо особа може (підтвердила здатність) здійснювати правосуддя у суді вищого рівня (касаційному суді), то тим більше така особа здатна здійснювати правосуддя у суді нижчого рівня (апеляційному суді). У пояснювальній записці до Проекту № 3691 сказано далі, що ‘азначені особи <...> підтвердили свій кваліфікаційний рівень, пройшли всі відповідні процедури та спеціальні перевірки’ (курсив наш. – О. О.)¹². Тому, на перший погляд, і було б слушним не втрачати цих кандидатів, не втрачати результати їхнього кваліфікаційного оцінювання, а призначати кандидатів, про яких ідеться, на посади суддів апеляційних судів.

Пропонована процедура заповнення вакантних посад суддів апеляційних судів узгоджувалася й зі спеціальною (скороченою) процедурою призначення на посаду судді місцевого суду (частини 1 і 3 нової ст. 811 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.). При цьому на посаду судді місцевого суду передбачалося призначати кандидатів, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді апеляційного суду¹³.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило низку зауважень до Проекту № 3691, звернувши, серед іншого, увагу на те, що ‘<...> для судів кожної судової ланки в Законі (Закон України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р. – О. О.) визначені свої повноваження, які зумовлюють специфіку їх роботи’ (курсив наш. – О. О.)¹⁴. Наголошуючи на різних повноваженнях судів апеляційної інстанції та місцевих судів, Головне управління підкреслює далі:

Ще більш помітною ця різниця в характері роботи судді проявляється у тих випадках, коли йдеться про порівняння роботи в апеляційному суді,

¹¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” від 18 червня 2020 р. <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/149546>> (дата звернення: 12.04.2022).

¹² Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” (н 11).

¹³ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою (н 8) 1.

¹⁴ Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” (реєстр. № 3691 від 18 червня 2020 р.) <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/320686>> (дата звернення: 12.04.2022).

який, переглядаючи рішення місцевого суду, нерідко сам розглядає справу по суті, з роботою у касаційному суді, який здійснює перегляд прийнятих судами нижчого рівня рішень за специфічною процедурою без розгляду справи по суті (курсив наш. – О. О.)¹⁵.

Тому, на думку Головного управління, ‘більш виваженою <...> є позиція щодо необхідності підтверджувати здатність здійснювати правосуддя у тому суді, на посаду в якому претендує особа’, тим більше, що ‘підтвердження здатності здійснювати правосуддя в суді вищого рівня не завжди може вважатись переконливим свідченням такої ж здатності і щодо суду нижчого рівня’ (курсив наш. – О. О.)¹⁶.

Низку застережень до Проекту № 3691 висловила й Вища рада правосуддя (далі – ВРП). Так, щодо положення Проекту № 3691 про те, що строк дії кваліфікаційного оцінювання для участі у відповідному спрощеному конкурсі становить чотири роки, ВРП *небезпідставно* зазначила:

У зв’язку із цим може виникати проблема актуальності відомостей про добросовісність та професійність кандидата. Частина шоста статті 78 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” передбачає, що результати кваліфікаційного іспиту дійсні протягом трьох років із дня складення іспиту (курсив наш. – О. О.)¹⁷.

ВРП звертала увагу і на те, що ‘Верховний Суд – це суд права, а не факту, отже, і вимоги до конкурсу на посади суддів касаційних судів у складі Верховного Суду відрізняються від вимог конкурсу на посади суддів першої та апеляційної інстанцій’ (курсив наш. – О. О.), і на те, що ‘запровадження скороченої процедури призначення на певні посади суддів, тобто проведення можливого паралельного конкурсу, може створити нерівні умови для кандидатів <...>’ (курсив наш. – О. О.)¹⁸. Водночас в іншому консультативному висновку ВРП, навпаки, звернула увагу

¹⁵ Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” (н 14) 2.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Консультативний висновок щодо проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” від 18 червня 2020 р., реєстр. № 3691: затверджено Рішенням Вищої ради правосуддя від 30 липня 2020 р. № 2326/0/15-20 <<https://www.hcj.gov.ua/doc/doc/408>> (дата звернення: 09.02.2022). Така ж думка була висловлена й Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України, яке не залишило непоміченим той факт, що у Проекті № 3691 ‘відсутні будь-які вимоги щодо підтримання професійного рівня протягом зазначеного (чотирирічного. – О. О.) періоду’ (курсив наш. – О. О.) (Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” (н 14) 3).

¹⁸ Там само.

<...> на доцільність запровадження законодавчих положень щодо врегулювання питання суддівської кар'єри та спрощеної процедури переведення до судів *апеляційної інстанції* відповідної спеціалізації тих суддів, які пройшли всі етапи конкурсного відбору до *Верховного Суду* та за результатами конкурсних процедур *підтвердили свою здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді*, але за рейтингом не були визнані переможцями конкурсу, оскільки кваліфікація таких *суддів*, безумовно, є достатньою для здійснення правосуддя в судах *апеляційної інстанції* (курсив наш. – О. О.)¹⁹.

Неважко помітити, що позиція ВРП щодо Проекту № 3691 і позиція Головного науково-експертного управління щодо нього ґрунтуються на схожих міркуваннях. І ці міркування можна розвинути. Насамперед важливо не поставитися легковажно до тієї обставини, що *заповнення вакантних посад суддів Верховного Суду здійснювалося за результатами двох конкурсів*:

– перший конкурс – на зайняття 120 вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду – був оголошений відповідно до рішення ВККС України від 7 листопада 2016 р.²⁰;

– другий конкурс – на зайняття 78 вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду – був оголошений відповідно до рішення ВККС України від 2 серпня 2018 р.²¹.

До кожного з чотирьох рейтингів кандидатів на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду за результатами *першого конкурсу* було включено *більше* кандидатів, ніж могло бути *переможців* (з урахуванням кількості вакантних посад, на які оголошувався перший конкурс). Наприклад, до рейтингу кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за результатами кваліфікаційного оцінювання було включено 95 осіб²². Така сама ситуація мала місце щодо вакантних посад суддів ін-

¹⁹ Консультативний висновок щодо проекту Закону України “Про внесення змін до розділу XII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо відрядження суддів з метою забезпечення здійснення правосуддя та усунення загрози припинення роботи апеляційних судів” від 14 вересня 2021 р., реєстр. № 6049: затверджено Рішенням Вищої ради правосуддя від 9 грудня 2021 р. № 2310/0/15-21 <<https://www.hcj.gov.ua/doc/doc/321>> (дата звернення: 09.02.2022).

²⁰ Про розгляд питання щодо оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 7 листопада 2016 р. № 145/зп-16 <<https://vkksu.gov.ua/doc/pro-rozglyad-pytannya-shchodo-ogoloshennya-konkursu-na-zaunyattya-vakantnyh-posad-suddiv-8>> (дата звернення: 12.04.2022).

²¹ Про розгляд питання щодо оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2 серпня 2018 р. № 185/зп-18 <<https://vkksu.gov.ua/doc/pro-rozglyad-pytannya-shchodo-ogoloshennya-konkursu-na-zaunyattya-vakantnyh-posad-suddiv-5>> (дата звернення: 12.04.2022).

²² Рейтинг кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за результатами кваліфікаційного оцінювання у межах конкурсу, оголошеного рішенням Комісії від 07 листопада 2016 року № 145/зп-16: Додаток 3 до рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 27 липня 2017 р. № 79/зп-17 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/79_zp_27.07.2017.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

ших касаційних судів: 55 осіб було включено до рейтингу кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду²³, 71 особу – до рейтингу кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду²⁴, 98 осіб – до рейтингу кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду²⁵.

Усі кандидати, включені до зазначених рейтингів, *підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді відповідного касаційного суду у складі Верховного Суду*²⁶. Тому цілком очікуваним було б рішення про проведення другого конкурсу до Верховного Суду саме серед цих кандидатів. При цьому обґрунтування можна було б навести *таке саме*, як наводиться зараз на користь пропозиції про призначення на посаду судді апеляційного суду тих кандидатів, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді *касаційного суду у складі Верховного Суду* (і призначення на посаду судді *місцевого суду* тих кандидатів, які підтвердили (підтвердять) здатність здійснювати правосуддя на посаді судді *апеляційного суду*): заповнення наявних вакантних посад суддів у найкоротші строки та скорочення витрат Державного бюджету на повторне проведення відповідних конкурсних процедур²⁷.

Але кандидати, які брали участь у першому конкурсі до Верховного Суду і були визнані такими, що *підтвердили* здатність здійснювати правосуддя на посаді судді того чи іншого касаційного суду у складі Верховного Суду, у другому конкурсі могли взяти участь *не інакше, як на загальних підставах*, без *будь-яких* переваг, з *новим проходженням кваліфікаційного оцінювання – так само, як і кандидати, які у першому конкурсі участі не брали*. І це при тому, що під час другого конкурсу до Верховного Суду йшлося б про *той самий суд* (відповідний касаційний

²³ Рейтинг кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду за результатами кваліфікаційного оцінювання у межах конкурсу, оголошеного рішенням Комісії від 07 листопада 2016 року № 145/зп-16: Додаток 1 до рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 27 липня 2017 р. № 79/зп-17 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/79_zp_27.07.2017.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

²⁴ Рейтинг кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду за результатами кваліфікаційного оцінювання у межах конкурсу, оголошеного рішенням Комісії від 07 листопада 2016 року № 145/зп-16: Додаток 2 до рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 27 липня 2017 р. № 79/зп-17 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/79_zp_27.07.2017.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

²⁵ Рейтинг кандидатів на зайняття 30 вакантних посад суддів Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду за результатами кваліфікаційного оцінювання у межах конкурсу, оголошеного рішенням Комісії від 07 листопада 2016 року № 145/зп-16: Додаток 4 до рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 27 липня 2017 р. № 79/зп-17 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/79_zp_27.07.2017.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

²⁶ Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 27 липня 2017 р. № 79/зп-17 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/79_zp_27.07.2017.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

²⁷ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою” (н 11).

суд у складі Верховного Суду). Тому пропозиція враховувати результати кваліфікаційного оцінювання, пройденого кандидатами під час конкурсів до *Верховного Суду*, при призначенні на посаду судді *апеляційного суду*, виглядає щонайменше *непослідовною*. Це ж стосується і пропозиції призначати на посаду судді *місцевого суду* особу, яка підтвердила здатність здійснювати правосуддя на посаді судді *апеляційного суду*.

Від дня *оголошення* першого конкурсу на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду й до дня *оголошення другого конкурсу*, як було показано вище, пройшло *менше двох років*. Проте від дня ухвалення ВККС України рішення про підтвердження кандидатом, який брав участь у першому конкурсі, здатності здійснювати правосуддя на посаді судді касаційного суду у складі Верховного Суду і до дня оголошення другого конкурсу *пройшло ще менше часу (один рік й один неповний тиждень)*. Отже, результати кваліфікаційного оцінювання кандидатів були актуальними, навіть – *дуже актуальними*. Незважаючи на це, результати кандидатів, отримані під час першого конкурсу до Верховного Суду, під час другого конкурсу до того ж суду *ніяк не враховувалися*.

Станом на 14 квітня 2022 р. від дня ухвалення ВККС України рішення про підтвердження кандидатом, який брав участь у першому конкурсі до Верховного Суду, здатності здійснювати правосуддя на посаді судді відповідного касаційного суду минуло *майже п'ять років* (27 липня 2022 р. виповниться повних п'ять років), а від дня ухвалення такого рішення щодо кандидата, який брав участь у другому конкурсі до Верховного Суду, минуло *більше трьох років* (6 березня 2022 р. минуло *повних три роки*). За час, що минув, результати кваліфікаційного оцінювання могли втратити актуальність (у тому чи іншому обсязі). Тому *дуже важко погодитися з тим, щоб результати, які ще кілька років тому не бралися до уваги під час конкурсу до суду того самого рівня, пізніше враховувалися під час призначення до суду іншого рівня*.

Можна припустити, що станом на день оголошення другого конкурсу до Верховного Суду, потреба у заповненні вакантних посад суддів цього суду *не була настільки нагальною, як нагальною зараз є потреба заповнити вакантні посади суддів апеляційних та місцевих судів*. Але навіть якщо це справді так і було, то й тоді рішення про проведення повністю нового другого конкурсу до Верховного Суду або – що те саме – рішення про *незастосування* будь-якої скороченої процедури заповнення вакантних посад суддів Верховного Суду все одно не можна було б обґрунтувати краще, ніж пропозицію про *незастосування* (зараз) скороченої процедури заповнення вакантних посад суддів апеляційних чи місцевих судів. Так, другий конкурс до Верховного Суду *у будь-якому випадку вимагав значних затрат зусиль і часу*, тимчасом як ці зусилля і час можна було б *витратити на проведення (завершення) низки інших процедур*, у тому числі

й на проведення конкурсу на посаду судді апеляційного суду. Незважаючи на потребу провести (завершити) інші процедури, ВККС України не намагалася заощадити час на ці процедури за рахунок другого конкурсу до Верховного Суду (провівши цей конкурс у простий спосіб – лише для учасників першого конкурсу). *І прийняте рішення мало свої переваги. Чому ж тоді пропонується заощаджувати на процедурах заповнення вакантних посад суддів апеляційних і місцевих судів? Заповнення вакантних посад суддів апеляційних і місцевих судів теж доцільно проводити за повноцінною процедурою, однаковою для усіх кандидатів.* Інша справа, що відповідні процедури дуже потрібно провести якомога швидше.

Крім того, ВРП підкреслювала, що ‘зміна процедури призначення на посаду судді після її завершення не відповідає принципу правової визначеності як одному з елементів верховенства права’²⁸. Цей висновок можна розглядати у кількох аспектах, один з яких – очікування осіб, які *не взяли* участі у конкурсі на посаду судді Верховного Суду, хоча зацікавлені у призначенні на посаду судді апеляційного суду. Умови ні першого²⁹, ні другого³⁰ конкурсів до Верховного Суду *не передбачали* можливість призначення кандидата, який підтвердив здатність здійснювати правосуддя на посаді судді касаційного суду у складі Верховного Суду, але *не став переможцем конкурсу*, на посаду судді апеляційного суду. Ця умова (її відсутність), звичайно ж, враховувалася б потенційними кандидатами при вирішенні питання про те, чи брати участь у конкурсі до Верховного Суду. Можливо, деякі (або й – багато які) кандидати взяли б участь у конкурсі до Верховного Суду *переважно заради можливості* за результатами проведеного *в межах конкурсу* кваліфікаційного оцінювання отримати право на призначення на посаду судді апеляційного суду. Від самого початку така можливість була відсутня, і це могло стати вирішальним при прийнятті рішення про відмову брати участь у конкурсі до Верховного Суду.

Не забуваймо також, що вимоги до кандидата на посаду судді Верховного Суду (ч. 1 ст. 38 Закону України ‘Про судоустрій і статус суддів’ 2016 р.) є іншими, ніж до кандидата на посаду судді апеляційного суду (ч. 1 ст. 28 Закону), тому кандидати, які сьогодні могли б взяти участь у конкурсі на посаду судді апеляційного суду, *зовсім не обов’язково* могли б претендувати на участь у конкурсі до Верховного Суду *кілька років*

²⁸ Консультативний висновок щодо проєкту Закону України від 18 червня 2020 р., реєстр. № 3691 (н 17).

²⁹ Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 7 листопада 2016 р. № 145/зп-16 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/145_zp_07.11.2016.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

³⁰ Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів касаційних судів у складі Верховного Суду: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2 серпня 2018 р. № 185/зп-18 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/185_zp_02.08.2018.pdf> (дата звернення: 12.04.2022).

тому. Чи не найкраще цю різницю можна проілюструвати на прикладі кандидатів-суддів: одна з вимог до судді апеляційного суду – мати стаж роботи на посаді судді не менше *п'яти* років (п. 1 ч. 1 ст. 28 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.), але аналогічна вимога до судді Верховного Суду – мати стаж роботи на посаді судді не менше *десяти* років (п. 1 ч. 1 ст. 38 Закону). Коли кандидатам, які *раніше* підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді касаційного суду у складі Верховного Суду, дозволяємо *зараз за спрощеною процедурою* брати участь у конкурсі на посаду судді апеляційного суду, то *не просто* підмінємо вимоги до судді апеляційного суду тими вимогами, які *ставляться до судді Верховного Суду, а підмінємо вимогами більш жорсткими: вимогами до судді Верховного Суду, яким потрібно було відповідати ще кілька років тому.*

Більш вражаючою така підміна буде для місцевих судів (маються на увазі положення Проекту № 3691, відповідно до яких на посаду судді місцевого суду за спеціальною (скороченою) процедурою може бути призначена особа, яка за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя на посаді судді апеляційного суду)³¹. *Далеко не кожна особа, яка відповідає вимогам до кандидата на посаду судді місцевого суду, відповідає і вимогам до кандидата на посаду судді апеляційного суду.* При цьому для кандидатів на посаду судді апеляційного і місцевого судів різними є не тільки вимоги щодо тривалості стажу професійної діяльності у сфері права, а й вимоги щодо виду цієї діяльності. Підхід, запропонований у Проекті № 3691, фактично обмежуватиме коло кандидатів на посаду судді місцевого суду *особами, які:*

– мають науковий ступінь у сфері права та *стаж наукової роботи у сфері права* щонайменше сім років;

– мають *досвід професійної діяльності адвоката* щонайменше сім років;

– мають сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) *науковця та адвоката* тривалістю щонайменше сім років.

Але пам'ятаймо, що *усім цим вимогам кандидат має відповідати не на момент подання документів під час добору на посаду судді місцевого суду, а на момент подання документів на конкурс до апеляційного суду.* Реалізація такого підходу теж призведе до того, що до кандидата на посаду судді місцевого суду ставитимуться вимоги такі, як до кандидата на посаду судді апеляційного суду, і *відповідати цим вимогам потрібно буде задовго до участі у конкурсі на посаду судді місцевого суду. Це перетворить професію судді на ще більш недосяжну.*

³¹ Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо порядку призначення на посаду судді місцевого, апеляційного суду за спеціальною (скороченою) процедурою (н 8) (частини перша і третя запропонованої нової статті 81¹ Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.).

У розглянутому випадку конституційне положення, яким визначені вимоги до суддів (кандидатів на посаду судді) (ч. 3 ст. 127 Конституції України), *змінюється законом*. Але друге речення цієї ж частини ст. 127 Основного Закону України ('Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді'), якщо його тлумачити у взаємозв'язку з ч. 4 ст. 127 Конституції України, не може розумітись як таке, що дозволяє встановлювати у законі 'інші вимоги щодо <...> стажу професійної діяльності' кандидата на посаду судді місцевого суду.

Призначення на посаду судді апеляційного суду осіб, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді касаційного суду у складі Верховного Суду (а на посаду судді місцевого суду – осіб, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді апеляційного суду) *консервує судову систему у вигляді, який відповідає певному моменту часу в минулому, робить її закритою для інших кандидатів*: насамперед ті кандидати, які станом на певну дату у минулому (*навіть далекому минулому*) відповідали вимогам до кандидата на посаду судді суду вищого рівня, мають право на призначення зараз на посаду судді суду нижчого рівня. Решта ж потенційних кандидатів не має іншого варіанта дій, крім як дочекатися нового конкурсу, який, дуже можливо, доведеться чекати роками. Такий підхід вкрай важко назвати справедливим.

Звичайно ж, в апеляційних судах, як і в місцевих, вакантних посад суддів може бути більше ніж тих кандидатів, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді касаційного суду у складі Верховного Суду чи на посаді судді апеляційного суду відповідно. Значить, в інших кандидатів (які не брали участі у конкурсах до Верховного Суду або до апеляційного суду) *теж буде можливість стати суддею апеляційного суду або ж місцевого суду*. Така можливість, проте, *не повинна вводити в оману*: кандидати, про яких ідеться, опиняються у *завідомо гіршому становищі*, ніж кандидати, які брали участь у конкурсах до Верховного Суду чи до апеляційного суду. Вище вже наводилася позиція ВРП із цього приводу³². Думку можна доповнити такими міркуваннями:

– суди, в яких є вакантні посади суддів, розташовані у різних населених пунктах (різних за кількістю населення, за віддаленістю від місця проживання конкретного кандидата та за іншими характеристиками);

– заповнення вакантних посад суддів апеляційних судів (як і місцевих) за скороченою процедурою може призвести до того, що вакансії залишаться лише в судах, розташованих у населених пунктах, працювати в яких *частина інших кандидатів із різних міркувань не погодиться*.

Або інакше: кандидати, які брали участь у конкурсах до Верховного Суду або до апеляційного суду, мають *більш широкі можливості вибору місця своєї майбутньої роботи на посаді судді*, ніж кандидати, які

³² Консультативний висновок щодо проєкту Закону України від 18 червня 2020 р., реєстр. № 3691 (н 17).

участі у таких конкурсах не брали. Ці кандидати (які не брали участі у конкурсах до Верховного Суду чи апеляційного суду) (незалежно від рівня підготовки) *не можуть конкурувати з кандидатами*, які брали участь у таких конкурсах, а *лише* можуть претендувати на роботу *тільки на посадах, що залишаться*.

На користь процедури призначення на посаду судді апеляційного суду чи місцевого суду, передбаченої Проектом № 3691, можна було б навести і такий аргумент: пропонована процедура передбачає комплектування апеляційного та місцевого суду фахівцями, які *вже давно* відповідають вимогам до суддів суду *вищої інстанції* (насамперед щодо стажу професійної діяльності у сфері права), отже, мають певну перевагу перед кандидатами, які *тільки зараз* відповідають вимогам до судді *того суду, вакантна посада в якому заповнюється*. А хіба ж це погано, коли найбільш підготовлені – *найкращі* – спеціалісти обійматимуть посади суддів?

Сформульований аргумент, проте, непереколивий: про перевагу одних кандидатів над іншими можна говорити, *тільки порівнюючи оцінки*, отримані цими кандидатами під час проходження *однакових конкурсних процедур*, самі ж собою інші критерії (у тому числі й тривалість стажу професійної діяльності у сфері права) *не можуть однозначно свідчити про кращий або ж гірший рівень підготовки кандидата на посаду судді* порівняно з рівнем підготовки іншого кандидата (у протилежному випадку призначення на посаду судді відбувалося б *лише* за результатами дослідження досьє кандидата – *без складення будь-яких іспитів*).

Підміна вимог, передбачених для судді суду нижчої інстанції, вимогами, встановленими до судді суду вищої інстанції, призводитиме до того, що *значну частину свого життя людина витратить на підготовку до участі у конкурсі на посаду судді (переможець якого, до речі, вона може і не стати)*. Але підхід мав би бути іншим: *людина повинна мати можливість працювати на посаді судді, вдосконалювати свої знання й уміння, набувати нового досвіду, а не лише чекати такої можливості впродовж багатьох років*³³.

Проектом № 6049

<...> пропонується тимчасово, до дня завершення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурсу на зайняття вакантних посад суддів апеляційних судів, оголошеного 9 серпня 2019 року, наділити Вищу раду правосуддя повноваженнями здійснювати відрядження суддів міс-

³³ У цьому контексті згадуються слова О. Малавацького: *‘Потрібно дати людям доступ до професії!’* (знак оклику і курсив наші. – О. О.) (Судебные риски. ‘Если суд будет ориентироваться на политику, он перестанет быть судом’, – уверен Алексей Малавацкий, заместитель председателя Высшего совета правосудия. Интервью А. Малавацкого “Юридической практике”. Взял интервью А. Насадюк (2020) 28–9 (1177-8) Юридическая практика <<https://pravo.ua/articles/sudebnye-riski/>> (дата звернення: 13.04.2022)).

цевого, апеляційного суду або Верховного Суду до апеляційного суду тієї самої спеціалізації <...>³⁴.

ВРП у консультативному висновку³⁵ висловила низку зауважень та застережень до Проекту № 6049. Так, ВРП, серед іншого, зазначала:

Переведення судді місцевого суду шляхом відрядження на посаду до суду апеляційної інстанції, який є судом вищого рівня, за правилами цього законопроекту *суперечитиме вимогам Закону України “Про судоустрій і статус суддів”* <...> і в цій частині не може бути підтримане Вищою радою правосуддя (курсив наш. – О. О.)³⁶.

На думку ВРП, ‘переведення суддів Верховного Суду до суду апеляційної інстанції <...> є також *неоднозначним способом заповнення вакансій у судах апеляційної інстанції* <...>’ (курсив наш. – О. О.)³⁷. Водночас

<...> переведення суддів Верховного Суду шляхом відрядження до судів апеляційної інстанції <...> є *достатньо вираженим способом подолання кадрового дефіциту в судах апеляційної інстанції* та може розглядатися як *виключний тимчасовий захід*, спрямований на підсилення судів апеляційної інстанції відповідної спеціалізації та гарантування доступу до правосуддя в умовах кадрової кризи <...> (курсив наш. – О. О.)³⁸.

Навіть як виключний тимчасовий захід в умовах кадрової кризи в апеляційних судах відрядження судді Верховного Суду до суду апеляційної інстанції далеко не завжди може бути застосоване: кількість суддів Верховного Суду не безмежна, а кількість вакантних посад суддів у судах апеляційної інстанції зараз немала (і з часом збільшується). Крім того, як підкреслено у консультативному висновку ВРП, ‘авторами законопроекту не наведено обґрунтування, що відрядженням суддів Верховного Суду до суду апеляційної інстанції в умовах, що склались, не буде ускладнена робота Верховного Суду’³⁹. Тому на запропонований шлях вирішення проблеми дефіциту кадрів у судах апеляційної інстанції все-таки не варто покладати надмірних сподівань.

Найкращий варіант – не допускати таку ситуацію, як та, що склалася у судовій системі зараз. Але якщо великому кадровому дефіциту в апеля-

³⁴ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Розділу XII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо відрядження суддів з метою забезпечення здійснення правосуддя та усунення загрози припинення роботи апеляційних судів” від 14 вересня 2021 р. <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/918650>> (дата звернення: 13.04.2022) 3.

³⁵ Консультативний висновок щодо проекту Закону України від 14 вересня 2021 р., реєстр. № 6049 (н 19).

³⁶ Там само.

³⁷ Там само.

³⁸ Там само.

³⁹ Там само.

ційних судах запобігти не вдалося, доцільніше шукати інші шляхи виходу із ситуації. Кроком, спрямованим на вирішення схожої у своїй основі ситуації у місцевих судах⁴⁰, стало ухвалення Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції колегією суддів”⁴¹. Цим Законом розширювалося коло випадків, у яких кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється суддею одноособово. Ідею можна запозичити: як *вимушений і тимчасовий захід запровадити одноособовий перегляд справи (крім справ, розглянутих місцевим судом у колегіальному складі суду, та, можливо, й інших категорій справ)* в апеляційних судах. Ця ідея частково реалізована і зараз: апеляційний перегляд постанови судді місцевого суду у справі про адміністративне правопорушення здійснюється *суддею (суддею одноособово. – О. О.) апеляційного суду протягом двадцяти днів із дня надходження справи до суду (ч. 4 ст. 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴²), узгоджується вона і з таким напрямом (заходом) покращення доступу до правосуддя, як визначення у процесуальних кодексах категорій справ, які переглядаються апеляційними судами одноособово⁴³.*

Тимчасове запровадження в апеляційних судах *одноособового перегляду справи (крім справ, розглянутих місцевими судами у колегіальному складі суду, та, можливо, інших категорій справ)* має такі переваги:

– апеляційний перегляд справи здійснюватиметься суддями саме *апеляційного суду*;

– спроба зменшити гостроту проблеми нестачі кадрів в апеляційних судах *не призведе* до виникнення (поглиблення) кадрового дефіциту у місцевих судах чи у Верховному Суді.

Вирішити проблему нестачі суддів апеляційних судів могло б завершення конкурсу, який, як зазначалося, був оголошений у 2019 р. Проте і цей конкурс зможе *тільки частково, а не повністю вирішити проблему*. Причин декілька. Одна з них полягає у тому, що за результатами конкурсу можуть бути заповнені *лише 346 вакантних посад суддів в апеляційних судах⁴⁴*, тоді як *вакантних посад суддів апеляційних судів значно більше*

⁴⁰ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції колегією суддів” від 15 листопада 2019 р. <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/23427>> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴¹ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції колегією суддів: Закон України від 21 липня 2020 р. № 817-IX <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-20#n2>> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴² Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X (статті 213–330) <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴³ Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: затверджено Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021 <<https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴⁴ Про розгляд питання щодо оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів апеляційних судів: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 9 серпня 2019 р. № 154/зп-19 <<https://>

(станом на 21 лютого 2022 р. – 616 посад⁴⁵). Але навіть ця значно більша кількість вакансій є умовною і може не зовсім узгоджуватися з кількістю вакантних посад суддів в апеляційних судах, визначеною відповідно до нормативів навантаження. Наприклад, орієнтовна нормативна чисельність суддів у Київському апеляційному суді за даними звітності 2021 р. – 217 суддів (а чисельність відповідно до наказів – 145)⁴⁶, призначено (обрано) на посаду судді Київського апеляційного суду – 95 суддів, триває процедура зайняття (за конкурсом) тільки на 11 посад суддів⁴⁷. Значить, заповненими за результатами конкурсу будуть 106 посад суддів (що становить менше ніж 49 % (!) від кількості посад суддів, яка мала б бути у Київському апеляційному суді відповідно до нормативів навантаження). Зіставними з цією будуть величини, отримані для інших апеляційних судів (Дніпровського апеляційного суду (50,5 %), Одеського апеляційного суду (48,6 %), Харківського апеляційного суду (55,3 %)). Розраховані таким чином показники будуть значно вищими для, зокрема, Житомирського апеляційного суду (75,8 %), Запорізького апеляційного суду (72,5 %), Львівського апеляційного суду (70,4 %). Але й такі значення свідчатимуть про велику кількість вакантних посад суддів. Можливо, що протягом того часу, протягом якого триватиме розпочатий у 2019 р. конкурс, у зазначених судах з'являться додаткові вакансії суддів. Тоді нестача кадрів у судах, про які йдеться, після завершення конкурсу буде відчуватися мало не так само гостро, як і зараз.

Інша ситуація у Кропивницькому апеляційному суді, в якому: орієнтовна нормативна чисельність суддів за даними звітності 2021 р. – 19 (чисельність відповідно до наказів – 30)⁴⁸, призначено (обрано) суддів – 19, триває процедура зайняття на 8 вакантних посад⁴⁹. Отже, навіть без конкурсу кількість суддів у Кропивницькому апеляційному суді повністю відповідає потребі. А ось за результатами конкурсу в суді буде заповнено 27 посад суддів, що становитиме 142 % від кількості посад суддів, яка мала б бути відповідно до нормативів навантаження. Для інших апеляційних судів отримуємо показники, дещо нижчі від показника Кропивницького апеляційного суду: для Вінницького апеляційного суду – 109 %, для Миколаївського апеляційного суду – 113 %, для Полтавського апеляцій-

vkksu.gov.ua/doc/pro-rozglyad-pytannya-shchodo-ogoloshennya-konkursu-na-zaynyattya-vakantnyh-posad-suddiv-4> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴⁵ Облік посад суддів. Апеляційні суди (дата обліку: 21.02.2022) <<https://www.vkksu.gov.ua/oblik>> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴⁶ Орієнтовна нормативна чисельність апеляційних загальних суддів за даними звітності 2021 року <<http://rsu.gov.ua/as-2021-maps>> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴⁷ Інформація про кількість посад суддів в апеляційних судах станом на 21 лютого 2022 р. <https://www.vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/pdf/vakansiya_na_sayt_na_21.02.2022_as.pdf> (дата звернення: 13.04.2022).

⁴⁸ Орієнтовна нормативна чисельність апеляційних загальних суддів за даними звітності 2021 року (н 46).

⁴⁹ Інформація про кількість посад суддів в апеляційних судах станом на 21 лютого 2022 р. (н 47).

ного суду – 112 %, для Тернопільського апеляційного суду – 129 %, для Херсонського апеляційного суду – 131 %. Проте суддів і в цих судах буде більше від потреби. Постає запитання: навіщо призначати людину на посаду, якої фактично не існує? А це стосується не однієї людини й не двох. Наприклад, тільки у Полтавському апеляційному суді на посади, яких не існує, може бути призначено чотири судді, у Тернопільському апеляційному суді – п'ять суддів, у Херсонському апеляційному суді – дев'ять (!) суддів.

Такі ж розрахунки можна провести для апеляційних господарських та апеляційних адміністративних судів. Звичайно, поки що кількість посад суддів, визначена з урахуванням нормативів навантаження, є орієнтовною, та й, крім того, до уваги потрібно брати показники кількох років, а не одного 2021 р. Це справді так, але важливе інше: за результатами конкурсу в одні апеляційні суди може бути призначено більше (набагато більше) суддів, ніж у цьому є потреба, а в інші суди – менше (набагато менше) від потреби. “Вирівнювання” кількості суддів в апеляційних судах вже після завершення конкурсних процедур шляхом переведення суддів з одного суду до іншого – не найкращий варіант, оскільки за такого підходу втрачатиметься сама логіка проведення конкурсу.

Дуже важливо звернути увагу і на таку умову конкурсу на посади суддів апеляційних судів, як *одиничність заяви*:

У визначений Комісією строк та в межах відповідного конкурсу кандидат може звернутися лише з однією заявою про участь у конкурсі та про проведення кваліфікаційного оцінювання виключно в один із судів, до яких оголошено конкурс (курсив наш. – О. О.)⁵⁰.

Наведена умова означає, що кандидати, які виявили бажання взяти участь у конкурсі на зайняття вакантних посад суддів у різних апеляційних судах (у тому числі й однієї спеціалізації), не конкуруватимуть (!) між собою. Інакше кажучи, оголошений у 2019 р. конкурс, насправді, – це не один конкурс у різні апеляційні суди, а 37 різних конкурсів – по одному у кожний апеляційний суд (відповідно до кількості апеляційних судів, зазначених у Додатку 1 до рішення ВККС України про оголошення конкурсу). І це не гра слів: вказана різниця має практичне значення. Так, оскільки кандидати в різні апеляційні суди (а нас тут цікавлять апеляційні суди однієї й тієї самої спеціалізації) не конкурують між собою, то може скластися ситуація, за якої переможцем конкурсу на вакантну посаду судді апеляційного суду А стане кандидат, що набрав меншу кількість балів, ніж кандидат, який не став переможцем конкурсу на вакантну

⁵⁰ Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів апеляційних судів: Додаток 2 до рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 9 серпня 2019 р. № 154/зп-19 <https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/field/file/154_zp_09.08.2019.pdf> (дата звернення: 13.04.2022).

посаду судді *апеляційного суду Б* і який, можливо, *без вагань погодився б працювати суддею апеляційного суду А*. Якщо ж врахувати, що перший із цих кандидатів *ще й може з часом претендувати на переведення до суду Б*, а другий – *вже ні на що претендувати не може (окрім участі у новому конкурсі на загальних підставах)*, то розглянутий підхід аж ніяк не можна назвати *ні справедливим, ні обґрунтованим*.

Складно погодитися і з перспективою того, що зусилля усіх кандидатів, які підтвердять здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді певної спеціалізації, *але не стануть переможцями конкурсу*, будуть витрачені марно (призначення цих кандидатів на посаду судді місцевого суду – це не найкраще рішення та й умовами конкурсу не передбачене). І в той же час у разі утворення вакантної посади в апеляційному суді для її заміщення *має оголошуватися і проводитися щоразу новий достатньо тривалий у часі конкурс (або ж вакантні посади накопичуватимуться протягом якогось періоду, що – дуже ймовірно – може призвести до ситуації, яку спостерігаємо сьогодні)*.

Наведені питання можна було б вирішити таким чином:

– не проводити окремі конкурси в кожний апеляційний суд, а проводити *добір кандидатів на посаду судді апеляційного суду певної спеціалізації*;

– кандидатів, які підтвердять здатність здійснювати правосуддя на посаді судді апеляційного суду тієї чи іншої спеціалізації, *зараховувати до резерву на зайняття вакантної посади судді апеляційного суду певної спеціалізації*;

– *для кандидатів, зарахованих до резерву на зайняття вакантної посади судді апеляційного суду, оголошувати конкурс у конкретні апеляційні суди, де є (де утворилися) вакантні посади*.

Строк зарахування до резерву можна було б визначити так само, як для кандидатів на посаду судді місцевого суду визначений строк дійсності результатів кваліфікаційного іспиту, – три роки (ч. 6 ст. 78 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” 2016 р.). Кандидат, який не став переможцем одного конкурсу, протягом цього трирічного строку зможе взяти участь в іншому конкурсі. Такі конкурси можна буде проводити дуже швидко, *з найменшими затратами ресурсів і навіть за невеликої кількості вакансій*. А для судової системи ця модель дозволила б не допустити *тяжку кадрову кризу у, зокрема, апеляційних судах*⁵¹.

⁵¹ Відповідаючи на запитання кореспондента “Юридичної практики” О. Насадюка “Чи можливо на законодавчому рівні передбачити якісь запобіжники від виникнення кадрового дефіциту в судах?”, О. Маловацький, серед іншого, зазначив: ‘<...> за рахунок сформованого *кадрового резерву* можна було б *достатньо швидко заповнювати вакансії в судах*’ (курсив наш. – О. О.) (Судебные риски. ‘Если суд будет ориентироваться на политику, он перестанет быть судом’, – уверен Алексей Маловацкий, заместитель председателя Высшего совета правосудия (н 33)). Кадровий резерв можна було б формувати для судів будь-якого рівня і спеціалізації, у тому числі й для апеляційних судів.

Висновки. В апеляційних судах незаповненими залишаються багато посад суддів, а оголошений ще у 2019 р. конкурс на зайняття вакантних посад суддів апеляційних судів перебуває на початковому етапі. Тому пропонуються нові варіанти заповнення (тимчасового заповнення) посад суддів апеляційних судів. Натепер можна говорити щонайменше про дві такі моделі. Перша з них передбачає призначення на посаду судді апеляційного суду кандидата, який підтвердив здатність здійснювати правосуддя на посаді судді Верховного Суду. Але цей підхід має недоліки:

- суттєво завищуються (порівняно зі встановленими законом) вимоги до кандидата на посаду судді апеляційного суду;
- судова система консервується у тому вигляді, який вона мала станом на певний момент часу у (далекому) минулому;
- кандидат, який брав участь у конкурсі до Верховного Суду, отримує нічим не обґрунтовану перевагу перед кандидатом, який участі у конкурсі до Верховного Суду не брав, та інші.

Такі самі недоліки притаманні процедурі призначення на посаду судді місцевого суду кандидатів, які підтвердили здатність здійснювати правосуддя на посаді судді апеляційного суду.

Друга модель передбачає відрядження суддів, зокрема Верховного Суду або місцевого суду, до апеляційного суду тієї самої спеціалізації та має на меті тимчасове заповнення посад суддів апеляційних судів, і теж не є бездоганною. Як тимчасовий захід доцільніше більш широко використовувати процедуру одноособового перегляду справи апеляційним судом. Таке рішення дасть змогу здійснювати апеляційний перегляд справи суддею саме апеляційного суду і при цьому не призведе до виникнення (поглиблення) кадрової кризи у Верховному Суді чи у місцевих судах.

Усунути дефіцит кадрів в апеляційних судах покликаний розпочатий у 2019 р. конкурс на зайняття вакантних посад суддів цих судів. Але вже сьогодні – задовго до завершення конкурсу – можна назвати недоліки, які позначаються на процедурі проведення конкурсу та на отриманих результатах:

- кількість посад суддів в апеляційному суді, яка виявиться заповненою після закінчення конкурсу, може суттєво відрізнятись від тієї, яка мала б бути у цьому ж суді відповідно до нормативів навантаження;
- кандидат із нижчим балом може стати переможцем конкурсу до суду, а кандидат із вищим балом, який претендував на посаду в іншому апеляційному суді тієї самої спеціалізації, може переможцем конкурсу і не стати;
- зусилля та час усіх кандидатів, які підтвердять здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, але не стануть переможцями конкурсу, будуть витрачені марно, та інші недоліки.

Усунути виявлені недоліки можна, якщо конкурс проводити за іншою процедурою: конкурс (а насправді, добір) проводити не в кожен апеляційний суд окремо, а в апеляційні суди певної спеціалізації, кандидатів, які підтвердять здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, зараховувати до резерву на зайняття вакантної посади судді апеляційного суду тієї чи іншої спеціалізації на певний строк, а вже серед кандидатів, зарахованих до резерву, оголошувати конкурс у той апеляційний суд, в якому є (або виникла) вакантна посада судді.

REFERENCES

Bibliography

Websites

1. Vystup Holovy Verkhovnoho Sudu V. Kniazieva na zasidanni Rady suddiv Ukrainy, yake vidbulosia 13 hrudnia 2021 r. YouTube kanal Rady suddiv Ukrainy <<https://www.youtube.com/watch?v=TmvGDwP7xvY>> (accessed: 12.04.2022) (in Ukrainian).
2. Sudebnye riski. 'Esli sud budet orientirovat'sja na politiku, on perestanut byt' sudom', – uveren Aleksej Malovackij, zamestitel' predsedatelja Vysshego soveta pravosudija. Interv'ju A. Malovackogo "Juridicheskoy praktike". Vzal interv'ju A. Nasadjuk (2020) 28–9 (1177-8) Juridicheskaja praktika <<https://pravo.ua/articles/sudebnye-riski/>> (accessed: 13.04.2022) (in Russian).

Oleksandr Obodovskyi

ON A PROCEDURE FOR APPOINTMENT TO A JURIDICAL OFFICE IN AN APPELLATE COURT

ABSTRACT. Today many juridical offices in appellate courts in Ukraine are vacant and it is a big problem. Such situation is the consequence of several reasons. One of them is due to the procedure for appointment to a juridical office in an appellate court that is provided by the current legislation. But practical implementation even of this procedure has been suspended already for several years. Therefore other procedures are offered to solve the problem, which arose, as soon as possible.

The purpose of the article is to define the optimum model of the procedure for appointment to a juridical office in an appellate court and to formulate the practical recommendations.

In addition to the model that is provided by the current legislation at least two other models of the procedure for appointment to a juridical office in an appellate court have been developed. The first of them involves that such person, who has confirmed the ability to administer justice as a judge of the Supreme Court, will be appointed to a juridical office in an appellate court. A similar procedure has been proposed to fill a vacant juridical office in a local court.

The appointment to a juridical office in an appellate court the person who has confirmed the ability to administer justice in the Supreme Court is not without a number of drawbacks. These include: replacement of the requirement for a judge of an appellate

Олександр Ободовський

court with those requirements that apply to a judge of the Supreme Court, possible loss of topicality of information about persons that claim the appointment to a juridical office in an appellate court, conservation of the court system in the form it had several (or even many) years ago, further complicating of access to the profession of judge for candidates who have not before participated in competitive procedures.

The purpose of the second of the above mentioned models is temporarily filling a vacant juridical office in an appellate court with a judge of another court. This procedure is also not deprived of imperfections: the number of judges in other courts is not unlimited, in addition to this there is a risk of creating or deepening a personnel crisis in the court whose judge will be sent to an appellate court, and other shortcomings.

A temporary measure aimed at resolving the personnel crisis in appellate courts could be the wider introducing of the appellate review of the case by a single judge (with defining the categories of cases that are reviewed in the collegial composition of the court).

The competition to fill a vacant juridical office in an appellate court announced in 2019 year could solve the problem of deficit of staff in appellate courts. However, this competition will be able to solve the problem only partially. In addition, the procedure itself according to which the competition will be held is no longer perceived as the best of the possible. The procedure should be different: it is more expedient to carry out the selection not separately in each appellate court and in appellate courts of a certain specialization, based on the results of the selection to enroll candidates in the reserve for filling a vacant juridical office in an appellate court, and then among the candidates, enrolled in the reserve, to announce a competition for a vacant juridical office in one or another appellate court.

KEYWORDS: deficit of staff; appointment to juridical office; candidate for juridical office; appellate court; the Supreme Court; local court; access to the profession of judge.